

2015-02-09

Överklagan mål dnr 55112-17865-2014

Mark- och miljödomstolen
Nacka tingsrätt
Box 1104
131 26 Nacka strand

Överklagan av Miljöprövningsdelegationens beslut avseende Region Gotlands ansökan om ändrade villkor i tillstånd för Hemse avloppsreningsanläggning – dnr 55112-17865-2014

Klagande

Vattenrådet Snoderån
Ringome Bevattningssamfällighet
Mästermyrs Vattenavledningsföretag
I detta överklagande används formuleringen "Vattenrådet Snoderån m.fl." för dessa tre parter gemensamt.

Saken

De klagande överklagar Miljöprövningsdelegationens (MPD:s) beslut att ändra villkor för Hemse avloppsanläggning efter ansökan från Region Gotland. Vattenrådet Snoderån gör det i egenskap att ha statens uppdrag att bevaka vattenfrågor inom Snoderåns avrinningsområde. Mästermyrs Vattenavledningsföretag gör det i egenskap av att, med stöd av gällande vattendom, äga vattnet i kanalen. Ringome Bevattningssamfällighet gör det i egenskap av att vara kontrakterad part i nyttjandet av avloppsvattnet för bevattning av åkermark.

Vattenrådet Snoderån m.fl. yrkar

- att MPD:s beslut i formell mening är felaktigt, eftersom det anger att avloppsvatten ska ha en lagringstid på minst en månad före utsläpp **till Oxarveån**. Det betyder att avloppsvatten kan bräddas direkt från biodammarna till Oxarveån utan någon lagring i lagringsdammarna. Detta är sannolikt inte MPD:s avsikt utan avsikten är sannolikt att avloppsvatten från biodammarna ska släppas till lagringsdammarna och där lagras en månad för att sedan bräddas till diket som leder till Snoderkanalen nedströms Oxarveån. Detta felaktiga beslut måste korrigeras oavsett om Mark- och miljödomstolen bifaller övriga delar av denna överklagan eller ej.
- att Mark- och Miljödomstolen undanröjer MPD:s beslut avseende Hemse avloppsreningsanläggning. Vattenrådet Snoderån m.fl. månar om god vattenkvalitet i Snoderåns vattensystem och strävar att uppnå de mål för vattenkvalitet som Riksdag, Regering och Vattenmyndigheterna ställt upp. MPD:s beslut motverkar enligt vår mening dessa strävanden. Dessutom har Bevattningssamfälligheten behov av större vattenvolymer vilket kan lösa de problem som Regionen anför inom ramen för befintligt tillstånd och behovet av villkorsförändringar saknas. Om MPD:s beslut verkställs riskerar det att leda till miljöpåverkan och skada på Snoderåns vatten, eftersom avloppsvatten kommer att ledas ut i en å med lekplatser för skyddsvärda fiskarter. Fiskar är generellt känsliga för läkemedelsrester vilka, om beslutet verkställs, kommer att finnas i ökad mängd i Snoderåns vatten framöver. Avloppsvattnet rinner även till ett frekventerat rekreativt område.

- att villkor för Hemse avloppsanläggning inte ska ändras separat. Däremot innebär förhållandet, att Hulte dammen (Hemse Hulte 1:38, 1:87) nu fallit bort, en så stor förändring att avloppsreningsanläggningen i sin helhet bör genomgå en förnyad prövning enligt Miljöbalken. De skäl som Regionen anför är inte grund för en ändring, de anförda skälen är dessutom i flera fall missvisande och i några fall felaktiga.
- att om överklagan inte bifalles ett eventuellt tillstånd förenas med villkor att behandlat avloppsvatten måste ledas i kulvert direkt till Östersjön och inte släppas ut i Snoderån.

Utveckling av parternas talan

Felaktig behovsbedömning

Regionen har bland annat anført följande skäl för att ändra befintligt villkor (6):

1. Villkoret om fem månaders lagringstid är strängare än nödvändigt.

Vattenrådet Snoderån m.fl. delar inte denna bedömning. Avloppsvattnet leds idag ut i en å med fisk, bland annat lekande havsöring, gädda, elritsa och id. Nyligen har en markägare anlagt en s.k. gäddfabrik (ynglingsplats för gädda) i åns nedre lopp. Fiskar är generellt känsliga för läkemedelsrester vilka, om beslutet verkställs, kommer att finnas i ökad mängd i Snoderåns vatten. Även Länsstyrelsen uppmärksammar i sitt yttrande miljöfrågorna i Snoderkanalen och anser att miljökvaliteten i Snoderkanalen är låg. Därför bör det inte ske någon ytterligare belastning med näringsämnen i kanalen. Att avloppsvattnet rinner till ett frekvent nyttjat rekreativområde är även det ett skäl att inte öka föroreningsgraden.

Vattenrådet Snoderån m.fl. vill även peka på att när det gäller behovet av lagring av avloppsvatten i Hemseanläggningen innan breddning kan detta fall inte jämföras med andra platser på Gotland där avloppsvatten leds i rörledning som mynnar i havet flera hundra meter ut från stranden.

2. Förutsättningarna har radikalt förändrats.

Vattenrådet Snoderån m.fl. anser att de förändringar som skett för avloppsreningsanläggningen varit kända i många år och förväntade. I det befintliga tillståndet (2004) anges att Regionen kan behöva bygga ut lagringskapaciteten. Vattenrådet Snoderån, Länsstyrelsen och Regionen sammanträffade den 28 mars 2011 i syftet att diskutera möjligheterna att bättre utnyttja vattnet från lagringsdammarna i Ringome för bevattningsändamål och att därigenom även minska belastningen på Snoderåns vatten och Östersjön. Vattenrådet föreslog att Ringomedammarna skulle byggas ut med ytterligare minst en damm för att effektivt kunna spara vatten och använda för bevattningsändamål. Miljö- och hälsoskydds nämndens ordförande Harriet Lihnell var positiv till att ta upp frågan till behandling inom Regionen och Thomas Persson vid Länsstyrelsen lovade att Länsstyrelsen skulle pröva möjligheterna att bistå med medel för ett dammbygge. De grundläggande förutsättningarna i ärendet har alltså varit väl kända under många år, men Regionen har undlåtit att vidta nödvändiga åtgärder.

Vattenrådet Snoderån m.fl. menar att det finns ett enkelt sätt att lösa de problem som Regionen anför i sin ansökan, nämligen genom att bygga ytterligare en lagringsdamm. Att det kunde bli problem med lagringsvolym och att detta skulle lösas genom att utöka lagringsvolymen diskuterades redan i samband med miljöprövningen 2004. Vattenrådet menar att om villkoret (6) inte kan uppfyllas måste Regionen vidta åtgärder som syftar till att uppfylla villkoret, inte begära att villkoret ändras. En sådan åtgärd är att bygga ut lagringsvolymen. Behovet av utbyggd lagringsvolym förutsågs redan i beslutet 2004 där MPD skrev (sid 18): "Om reningsförmågan i befintlig reningsanläggning inte räcker för att uppfylla ställda utsläppskrav, finns enligt Delegationens uppfattning kompletterande åtgärder som kan göras som luftning, kemisk fällning, **utökade lagringsvolym** med mera." I villkor 6 står: "De åtgärder som behöver vidtas för att detta villkor skall kunna innehållas får vidtas inom ramen för meddelat tillstånd, t.ex. delning av befintliga, eller anläggande av ytterligare dammar." Vidare framgår av villkor 9 i beslutet 2004 att "så stor andel av det behandlade avloppsvattnet som möjligt används för bevattning."

Det nya som inträffat är att den privatägda Hulte-dammen fallit bort på grund av att ägaren nu gått över till ekologisk odling och har andra krav på vattenkvaliteten. Eftersom Regionen valt att inte ersätta Hulte-dammens vattenvolym genom byggande av ytterligare en lagringsdamm har grundförutsättningarna förändrats på ett sätt som medför att hela Hemseanläggningen bör få en förnyad prövning enligt Miljöbalken.

Felaktig ärendebeskrivning

Regionen skriver i ansökan (sidan 5 punkt 4.1) *"Det har samtidigt visat sig att det finns ett begränsat intresse för bevattning."* Detta stämmer inte, enligt Vattenrådet Snoderån m.fl., som istället bedömer att intresset för bevattning är stort, men att Regionen inte anstränger sig för att samarbeta med Bevattningsföretaget för att åstadkomma optimala förutsättningar för sådan bevattning. Behovet av vatten för bevattningsändamål föreligger under perioden maj – juli. Övriga tider på året är det inte motiverat att bevattna jordbruksmark. Regionen måste anpassa lagringshanteringen efter detta, vilket underlättas av att man bygger ut lagringskapaciteten.

Vidare skriver Regionen (sidan 5 punkt 4.1) att *"efterfrågan på vatten till bevattning har inte alls motsvarat hela tillflödet till anläggningen."* Vattenrådet Snoderån m.fl. menar att detta inte är något nytt. Så har det varit sedan 2004. Regionen och bevattningsföretaget har avtalat om utvattning på åkermark av ca 50 % av tillflödet till lagringsdammarna. Problemet är att Regionen inte tillhandahåller vatten. T.ex. 2014, fanns inte denna volym att tillgå för bevattningsföretaget, eftersom Regionen redan bräddat stor del av lagringsvolymen till recipient. I slutet av juni har bevattningsföretaget vattnat ut ca 140.000 m³ (av kontrakterade ca 200.000 m³) och därefter fanns inget lagrat vatten att tillgå.

Vattenrådet Snoderån m.fl. vill med följande beskrivning påvisa att Regionens beskrivning är felaktig: Efter det nya tillståndet (2004) har Bevattningsföretaget inte erbjudits tillräckligt med vatten. Ringome Bevattningssamfällighet har kontrakt på 200.000 m³. Utnyttjad volym har varit runt 140.000 m³ sedan år 2004. Förhållandena är som följer: **Första** dammen på 70.000 m³ har blivit tillgänglig kring den **15 maj**. Det har tagit cirka 10-14 dagar att tömma den. **Andra** dammen brukar bli tillgänglig **15-25 juni**. Det har blivit ett gap mellan första och andra dammen på 10-20 dagar, då det inte funnits något vatten för bevattningsändamål. Bevattningsföretaget skulle kunna göra av med 60.000-70.000 m³ under perioden 1 juni – 20 juni. Alla åtta bevattningsmaskiner står under denna period stilla med en kapacitet på 56-60 m³ i timmen. Utan detta gap mitt i säsongen skulle Bevattningsföretaget kunna komma upp till kontrakterad volym på 200.000 m³. **Tredje** dammen blev under 2014 tillgängligt först den **30 augusti**. Vid den tidpunkten fanns inget behov av vatten för bevattning av grödor, eftersom skörden var avslutad.

Exemplet med "20.000 m³ kvar", som Regionen skriver i sitt yttrande, är att det var endast 20.000 m³ kvar att bevattna ut. Förklaringen till detta är att när en damm är nästan tom är tillrinningen så liten till pumpbrunnen att det bara går köra två bevattningsmaskiner, annars kan man inte hålla uppe ett tryck på 10 kg som krävs. Till slut kan man bara köra en bevattningsmaskin. Det innebär att de sista 10.000 m³ i dammen inte gått att pumpa ut. Bevattningsföretaget och anläggningens personal var då överens om att stänga ner eftersom att det inte gick att hålla tryck på pumpstationen.

Vattenrådet Snoderån m.fl. menar att Regionens uttalande om att det inte finns intresse för bevattning är felaktigt. Problemet är att det inte finns vatten vid rätt tillfälle eftersom det saknas dammvolym. Med tre månaders lagringstid skulle mer vatten finnas tillgängligt. Det skulle kunna fungera som före år 2004 då Bevattningsföretaget vattnade ut 200.000 m³. Vattenrådet Snoderån m.fl. delar Regionens uppfattning att beslutet 2004 formulerats felaktigt vad gäller krav på 5 månader i lagringstid i lagringsdammarna. Beslutet skulle rätteligen formulerats som krav på 5 månaders total lagringstid, varav 2 skulle vara i biodammarna och 3 i lagringsdammarna. Att det lätt blir fel vid beslut ser vi även i detta överklagade MPD:beslut där MPD felaktigt givit tillstånd till bräddning till Oxarveån, när det ska vara till dike som leder till Snoderkanalen.

Inte lika inför lagen

Vattenrådet Snoderån m.fl. menar att myndigheter tillämpar olika bedömningsgrunder för beslut när det gäller enskilda personer eller myndigheter. Exempel på detta är att fastighetsägare på Gotland tvingas anlägga enskilda avlopp och tillåts inte brädda behandlat avloppsvatten till Snoderån medan kommunala avloppsanläggningen i Hemse får sådant tillstånd. Det går inte för privatpersoner att få undantag med den motivering som Regionen anger i sin ansökan: "vi lyckas inte uppfylla myndighetens beslut och vill därför att beslutet ändras till det förhållande som vi tillämpar". Regionen skriver: "*villkoren 6 och 7 i tillståndet tvingar verksamhetsutövaren att ta ställning till att antingen brädda helt obehandlat vatten eller att begå villkorsbrott genom att släppa ofullständigt lagrat vatten till recipient eller att släppa utanför villkorstiden. Behovet av utsläpp till recipient är ofrånkomligt.*"

Ståndpunkten är enligt Vattenrådet Snoderån m.fl. häpnadsväckande. Tänk om privata näringsidkare skulle resonera på samma sätt när de inte anser sig kunna uppfylla beslut och tillstånd. Regionen har känt till den bristande lagringskapaciteten i årtionden utan att vidta åtgärder. Vattenrådet Snoderån påtalade till exempel behovet av ökad lagringskapacitet vid ett möte med Regionen 2011.

Alla sakägare som berörs av beslutet är inte hörda

Vattenrådet Snoderån m.fl. anför att följande sakägare inte hörts i ärendet:

- Ringome Bevattningsamfällighet
- Mästermyrs Vattenavledningsföretag

Inte heller Vattenrådet Snoderån hördes utan fick på eget initiativ yttra sig. Vattenrådet Snoderån m.fl. anser att ärendet därmed är formellt felhanterat av MPD. Region Gotland har inte heller kommunicerat förslaget om villkorsändring med Vattenrådet Snoderån eller med den bevattningsamfällighet som Regionen har avtal med om uttag av vatten för bevattningsändamål.

Vattenrådet Snoderån vill även göra domstolen uppmärksam på att Regionen, trots en betydande båtnad därav, inte är delägare i Mästermyrs Vattenavledningsföretag. Större delen av dagvattnet från Hemse samhälle, samt allt vatten från Hemse Avloppsreningsverk avleds via Mästermyrs kanalsystem, detta förhållande gör det naturligtvis extra viktigt att Regionen kommunicerar eventuella förändringar med ägarna till vattenavledningsföretaget för ett godkännande.

Miljöbedömning

Vattenrådet Snoderån m.fl. anser att miljösituationen i Snoderån med lekplatser för känsliga och skyddsvärda fiskarter och att ån rinner genom värdefulla strövområden och slutligen leder till frekvent utnyttjade strandområden gör det olämpligt att leda ut avloppsvatten i ån. Vattenrådet Snoderån m.fl:s ståndpunkter får stöd av Länsstyrelsen som i sitt yttrande motsätter sig ökad belastning på kanalvattnet och skriver att vattenkvaliteten i Snoderkanalen redan idag inte är godtagbar.

Även Miljö- och hälsoskyddsnämnden ger stöd åt Vattenrådet Snoderån m.fl:s ståndpunkter. Nämnden har tveksamheter kring miljöpåverkan och vill att det ska ges ett tidsbestämt tillstånd och att detta ska kombineras med ett undersökningsprogram där bakterienivåerna i vattnet mäts. Miljö- och hälsoskyddsnämnden påpekar även riskerna med att avloppsvattnet kan förorena grundvattnet.

Generellt kan man konstatera att reningseffekten av läkemedelsrester, är högre i jord jämfört med vatten. Det innebär att om lagringstiden ska förkortas är det i första hand det vatten som ska användas för bevattning som bör komma ifråga. Forskningsresultat talar emellertid för att lagringstiden för avloppsvatten som används för bevattning bör vara kortare än fem månader. Halterna av kväve minskar nämligen med ökad lagringstid på grund av att kväve avgår till luften genom denitrifikation under lagringen. Även fosforhalterna sjunker på grund av sedimentation. Det leder till att utvattnat vatten idag har lägre näringsvärde än om lagringstiden var kortare. Detta är skäl till att avloppsreningsanläggningen i sin helhet bör genomgå en förnyad prövning enligt Miljöbalken.

Ur kretsloppssynpunkt är det värdefullt om avloppsvattnets näringsämnen kunde återanvändas för biologisk produktion (gröda). Det finns en uttalad ambition hos politiker och myndigheter i landet att

göra samhällets resursanvändning kretsloppsanpassad. Vad gäller avloppsvatten bör så stora delar som möjligt av fosfor och kväve återanvändas. Tidigt blev den s.k. Gotlandsmodellen ett föredöme för sådan resursåteranvändning genom att avloppsvatten används för bevattning av åkermark. Gotlands kommun skrev 2001 att kommunen "har tidigt utvecklat kretsloppsanpassat omhändertagande av avloppsvatten ... Uppsamling av avloppsvatten i dammar, för lagring och därefter bevattning på åkermark, har pågått sedan 1984 i Stånga och finns idag, under kommunalt huvudmannaskap, på 4 platser (förutom Stånga även Roma, Hemse och Väskinde). ... En inriktning mot kretsloppsanpassade lösningar, helt eller delvis, är naturligtvis eftersträvansvärt, inte minst som Gotlands kommun är en Ekokommun. Erfarenheterna från modellen med lagringsdammar och bevattning av åkermark med avloppsvatten är övervägande positiva, och dessa erfarenheter bör väga tungt vid framtida val av metod." (Numer finns även en damm i Vänge för bevattning med avloppsvatten.) År 2006 svarade Tekniska nämndens ordförande på en interpellation om Gotlandsmodellen och ansåg då att "De naturliga förutsättningarna för oss att kunna tillhandahålla tillräckliga volymer är dock bättre i Hemse än i Roma. Så löser vi problemen i Roma tror jag det finns goda förutsättningar att även lösa Hemses problem."

Det är viktigt för Regionens trovärdighet som Ekokommun, men också för samhällets kretsloppsanpassning, att utvecklingen av hanteringen av avloppsvatten på Gotland går framåt i den riktning som samhället strävar mot.

Riksdagens och regeringens mål är att begränsa näringsläckaget från landområden till Östersjön. Även om näringsnivåerna i avloppsvattnet som släpps till recipient är relativt låga så är det ändå ett visst näringsläckage; varje kg som hamnar i Östersjön är ett kg för mycket. Från reningsverk kan man komma till noll och bör inte medvetet släppa ut närsalter till Östersjön när det finns alternativ. Den s.k. Gotlandsmodellen (som Hemseanläggningen är ett exempel på) begränsar näringsläckaget till Östersjön och utnyttjar avloppsvattnet i åkermarkernas produktion av gröda.

Vattenrådet Snoderån m.fl. hänvisar i övrigt till argumenten och skälen i Vattenrådet Snoderåns ursprungliga yttrande till Miljöprövningsdelegationen.

Snoder den 9 februari 2015

Lennart Niklasson
Ordförande

Björn Hjernquist
sekreterare

Vattenrådet Snoderån, ordförande Lennart Niklasson
Ringome Bevattningssamfällighet, ordförande Per Alvinge
Mästermyrs Vattenavledningsföretag, ordförande Hans Hägsarfwe